

La cisterna

per Frederic Bofill

"Els homes no habitem un país; habitem una llengua."
Jaume CABRÉ, *Jo confesso* (Barcelona, 2011)

Visc en un poble petit eminentment rural que no depassa els dos mil habitants. Vaig buscar un lloc distant d'aglomeracions urbanes i on trobar la tranquil·litat necessària per poder escriure. La meva casa, una construcció a peu pla amb un petit jardí on passejar, una mica apartada del poble i de mirades alienes, lluny de les habituals visites destorbadores, respon exactament a allò que buscava quan vaig decidir instal·lar-me en aquesta contrada. També era primordial disposar d'una bona panoràmica de turons i camps llaurats. Sempre dic que m'aclaparen els grans cims de l'alta muntanya amb els seus gegantins murs granítics. Prefereixo viure en un paisatge de prats i pujols amb dimensions més humanes.

Exigir aquestes condicions ha comportat una vida aïllada als afores del poble. El veí més proper resideix a vint minuts a peu per un camí polsós entre parets de pedra seca. Ocasionalment, quan surto a passejar, el saludo des de la porta del seu tancat. Home de poques paraules, amaga sota un aspecte despreocupat, fins i tot esparracat, una cultura notable, de persona llegida en un altre temps. La seva casa em resulta un habitatge excessivament pagès i auster, sense la més mínima comoditat. M'agrada l'arquitectura rústica, però sempre amb el confort necessari i exigible avui en dia. A la meva llar crec haver-ho assolit prou. Contràriament, aquest veí no disposa ni tan sols de llum elèctrica ni d'aigua corrent. S'il·lumina amb un llumener de carbur, només un, que va traslladant de cambra en cambra. Sembla que abans tenia corrent elèctrica, però arran de l'accident de la cisterna va tallar tots els subministraments. L'única aixeta coneguda a la casa sobreviu oblidada en una bota seca de fa molts anys.

Es tracta d'un home tan auster com estrany. No disposa de res més que la terra heretada dels pares, una finca petitona, quatre tornalls, amb una casa on no s'hi ha canviat ni el gall com a rellotge despertador. Mai no compra roba. Els pantalons els perpetua fins esgotar tota resistència del teixit. Porta els mateixos tots els dies de l'any. Si els fa un set, els apedaça. Un altre set? Un altre pedaça. De tants parracs mal sargits, resulta ben difícil endevinar el color original. Quan els renta, amb sabó moll fet amb l'oli dels fregits de tot l'any, no se'n posa uns altres, no! Només cal guaitar per damunt la paret del tancat quan fa la bugada per veure'l cul en-

laire davant del gibrell fregant un camal amb l'altre sobre la taula de rentar. Fins que no els ha estès al sol i s'han eixugat, deambula per l'hort i els corrals amb tots els secrets a la vista dels vianants. Quan els pantalons ja no aguanten més de tantes costures que els il·lustren, i això pot passar al cap de deu o quinze anys, va a l'armari dels pares a despenjar-ne uns altres. Va esgotar els del seu rober durant els primers quinze anys de vida solitària, època en què no era tan exagerat com d'un temps ençà en això del perllongament de la vida útil de la roba. Aquell consum excessiu inicial, diu, l'ha obligat els últims anys a abastar-se de vestits del pare.

No gasta perquè no compra res. Ningú no l'ha vist mai traient diners de la butxaca. Diuen que no en vol. S'alimenta del que cultiva. Disposava d'un hort gran on hi conrea tota mena d'hortalisses i arbres fruiters. La resta de la finca la dedica al cultiu del blat per proveir-se de pa. Mol el gra només quan li cal en un molí de mà rotatiu, d'aquells ancestrals consistents en una pedra grossa que gira sobre una altra. Hi té bona mà treballant la terra, diuen.

Menja només carn de pollastre, i poca. Pollastre, perquè al tancat de la casa només hi cria gallines i algun gall, cap més animal. I en menja poca, no per austeritat, sinó per no extingir el galliner. Els ous constitueixen l'altra font de proteïnes, també amb mesura obligada.

Aquest veí meu actualment deu anar camí dels setanta anys malgrat no ho sembli perquè es manté àgil i fort per resoldre qualsevol entrebanc sorgit a les feines de la seva petita finca. Sembla que abans no era autàrquic ni solitari ni esquerp com l'he conegut, sinó amable, simpàtic amb tothom, gran conversador i molt culte. Tothom del poble coincideix en això últim.

Era el fill petit d'uns pagesos que a més de conrear la seva petita propietat treballaven les terres d'un senyor amb ínfulas de nobilitat. Va estudiar Dret a Barcelona per després exercir d'advocat a la capital d'aquesta comarca. Anys enrere havia perdut els germans grans a la guerra contra la insurrecció feixista. Per això quan els pares van morir heretà la petita finca i des del primer dia va compaginar la feina al despatx amb la seva tradició pagesa, encara que només anava a la casa pairal com un entreteniment per als dies de descans.

Tothom el coneix com *l'Advocat*, malgrat gairebé cap vilatà conegui l'origen d'aquest malnom. Ningú no recorda tampoc el seu nom, Joan, i només els vells saben els cognoms del pare i la mare, Simó i Antic.

Un dissabte, trenta anys enrere, quan encara no passaven gaire mesos que havia heretat la casa i les terres, l'advocat fill de pagesos, Joan Simó i Antic, acabava de sembrar a l'hort unes tomateres i les havia de regar. Sembla ser que pouava aigua de la cisterna situada sota el porxo de la casa com havia fet mil vegades des que era nen. Ningú, ni ell mateix, no sap ben bé què va succeir. En Joan va anar a parar amb tota la seva humanitat al fons de la cisterna. Diuen que degué relliscar perquè unes hores abans havia caigut un ruixim i les rajoles del terra eren molles. Diuen que, sense adonar-se'n, la corda de cànem de la corriola va enroscar-se-li al turmell i en deixar caure el poal va arrossegat-lo. Diuen que just davant de la cisterna es va entrebancar amb algun objecte que no era al seu lloc, encara que altres asseguruen que no va ser un objecte, sinó el dimoni. Diuen que es va abocar massa per veure si el poal se submergia del tot i poder pujar-lo ben ple quan el va vèncer el propi cos —aquí també hi ha partidaris d'una intervenció infernal—. Diuen, diuen..., però ningú no sap amb certesa què va passar. L'única veritat és que va precipitar-se per aquell forat fosc i hi va romandre tres dies assegut en un racó, mullat i mort de fred. El va salvar d'ofegar-se que la cisterna era molt buida per l'absència de pluges abundants des de feia força mesos i la forma del dipòsit, del tipus de fons en pendent, com un vas, per recollir millor l'aigua al mig. Per això, una de les conseqüències més greus de la caiguda va ser el fort traumatisme cranial i el trau a la coroneta, just a la incipient clariana de cabells, per on havia sagnat abundantment.

Va ser un cosí qui el va trobar en aquella càmera fosca i humida. Li volia demanar un favor i es va estranyar de no trobar-lo enlloc, ni a la casa ni al sembrat de blat ni a l'hort... Ja a punt de marxar, va sentir uns renecs intel·ligibles provinents de la cisterna. Com que la porteta estava oberta, abans d'arribar ja el va estranyar la corriola sense corda. S'hi va acostar i de seguida va sentir els laments del seu cosí. Reconequé la veu, però el va sorprendre no entendre res, ni tan sols quan li preguntava pel seu estat. En aquell moment, les paraules incomprensibles del familiar no cridaren massa la seva atenció. Ho va atribuir a l'enorme ressonància que es produïa a l'interior de la cisterna.

El cosí començà a demanar ajuda als que passaven per davant la casa. La veu va córrer com el llamp per tot el poble i, poc després de la descoberta, la concurrència havia augmentat considerablement. Per treure'l van caldre quatre homes fent un gran esforç. Abans, amb la intenció de no alterar-lo massa, el cosí va baixar al fons de la cisterna pensant que si el reconeixia es mostraria més tranquil, però aquesta estratègia va provocar l'efecte contrari a l'esperat. En la foscor no es podia identificar ningú, per conegut que fos. Així que l'home va continuar amb el seu trastorn i, en sentir

aquella presència, se li va afegir una tremolor exagerada. El cosí es va veure obligat a lligar-lo amb la corda de la corriola a manera d'arnès mal apanyat.

Ja fora, tots els presents pogueren constatar el deploable estat físic, amb els cabells convertits en una crosta de sang seca, i l'extraordinari estat d'agitació i ansietat d'en Joan. Tremolava, gemegava, els mirava a tots, un per un, amb ulls inquietos, escrutadors. De tant en tant, però, tot s'aturava i els ulls restaven fixos en la lluna que acabava de sortir per darrere d'un turonet. Al seu esguard clavat al cel, en aquests instants de pausa, s'endevinava un profund pànic. Es notava que volia esglaiar-se, però la pròpia por li ho impedia. No deia ni ase ni bèstia.

En pocs minuts s'hi va arremolinar una munió de gent, entre curiosos i voluntaris. Quan la metgessa va arribar, les mirades dels presents es repartien entre l'accidentat i la doctora Elisabet Servent que, malgrat portar només tres mesos treballant al poble, ja havia donat mostres de la seva gran competència professional. Uns observaven *l'Advocat* perquè continuava amb la seva alteració, movent els ulls de rostre en rostre a una velocitat insòlita. Semblava com si busqués alguna persona amb qui reconfortar-se, però no en trobés cap de coneguda. Els altres examinaven de cap a peus la doctora perquè, a més de jove, resultava extremadament atractiva, amb un cos escultural, d'aquells que fan bavejar molts homes. Molts dels presents ja havien sentit parlar de la bellesa d'aquella dona sàvia i assenyada, però qui era la primera vegada que la veia no parava de fer-se'n creus.

La doctora es va ajupir al costat de l'accidentat, va posar-li la mà dreta plana al pit mentre amb l'esquerra li prenia el pols. Veient el nerviosisme i l'accelerat ritme cardíac va injectar-li al braç un sedant. Després, va mirar el fons d'ulls ajudant-se d'una llanterna minúscula que va treure del maletí.

—Com us dieu?

—*L'Advocat* —contestaren a cor un quants, impel·lits pel silenci del ferit.

—Joan —va puntualitzar el cosí.

—No s'ha fet mal ni trencat cap os. Sembla que la caiguda li ha suposat un fort trauma cranioencefàlic. Hauré de fer-li un electroencefalograma i voldré visitar-lo cada dia per descartar alguna lesió. Sabeu d'algun familiar?

—Jo. Som cosins. No té altra família que la meua.

—Molt bé. Li he injectat un sedant perquè l'he notat molt neguitós i amb el ritme cardíac molt alterat. Era prop de fer-nos una crisi de taquicàrdia aquí mateix. He cregut convenient calmar-li el nerviosisme perquè també anirà bé per alentir el pols. Haurà de fer repòs al llit uns quants dies. Ja us he dit que el visitaré cada dia fins que puguem donar-lo d'alta. Això és casa seva?

—Sí, però habitualment viu sol a la ciutat. Aquí només hi ve els caps de setmana a treballar la terra. De moment es limitava a tornar a posar en marxa allò que va deixar pendent el pare. Em va dir que volia comprar animals, sobretot gallines i un gall.

—Doncs us l'haureu d'emportar a casa vostra. De cap manera pot restar sol.

—No sé com ho faré, amb la meua dona i les filles! Elles gairebé no el coneixen i serà com portar un estrany a casa. Espero poder convèncer-les... Però, sí, sembla evident que no pot quedar aquí sol, ja ho entenc.

Fins aquí el protagonista d'aquesta història no havia deixat anar paraula, només gemecs de dolor i astorament. I aquests, a mesura que passava l'estona, anaven disminuint i espaiant-se. Tenia raó la doctora que el cal·mant actuava de valent.

—Niko wapi?¹ —va dir en Joan amb veu molt dèbil i adolorida.

Tots es giraren sorpresos.

—Què dieu? —la doctora va ser la primera a reaccionar, segurament perquè encara romania al costat del pacient— Què dieu, Joan? Teniu mal?

—Kwa nini... umenibadilishia... kila kitu?² —l'esforç per parlar era molt gran i cada paraula l'alterava.

—Però què diu aquest home? —deixà anar, enfadat, el cosí— Parla com tots nosaltres! Coi! Que ens vols gastar una broma o què? Ja ens ho va repetir prou ta mare que havies anat a la universitat! No cal que ens ho passis pels morros!

Els que eren presents creuen que en Joan s'adormí en aquell mateix instant més per efecte de la injecció que pels retrets del cosí. Tots coincideixen en el fet que ningú més no va reaccionar davant la sorpresa de sentir parlar el ferit en una llengua que no coneixien ni havien sentit mai. Per què ho fa, això?, es deien xiuxiuejant els uns als altres.

L'estada a casa del seu únic parent només es va perllongar una setmana. La doctora Servent el visitava cada dia per comprovar si la caiguda havia tingut conseqüències neurològiques, llevat de l'enigmàtica i estranya parla del primer dia. Després de portar-lo a la ciutat per sotmetre'l a diverses proves, totes favorables, el va donar d'alta perquè físicament estava bé, però sense saber del cert si havia recuperat el senderi del trastorn lingüístic ni si l'accident podia presentar amb el temps altres seqüeles. Durant tots aquells dies fora de casa seva el comportament d'en Joan havia estat completament normal llevat que s'ho mirava tot amb excessiu deteniment i no badava la boca més que per menjar. No havia parlat amb ningú. Tant el cosí, com la seva muller com la doctora no li havien pogut arrancar una sola paraula malgrat els esforços per engegar converses banals. Llevat d'això, l'esguard constituïa l'únic símptoma preocupant. Continuava amb els ulls bellugadissos, inquiets i espantats. Passejava per la casa i els voltants mirant-s'ho tot com si no reconegués res, com si no identificés la utilitat de cap ni un dels mobles, tampoc dels estris d'aquella casa, on abundaven els arreu, guarniments i altres eines per treballar la terra i els animals, com a tantes altres del camp.

Decidida a observar les reaccions i actituds d'en Joan en un entorn més familiar, més conegut, la doctora li va permetre tornar a casa seva, i no només això, sinó que

demostrant un gran interès per guarir-lo, l'acompanyà. Aquell dia l'Elisabet lluí una atrevida brusa força transparent descordada fins el quart botó, deixant un escot generós que mostrava bona part de la pitrera. L'estampat en fulles de mil colors no impedia entreveure, per davant i darrere, els sostenidors negres rematats de fina randa a les copes. Completava la seva indumentària amb uns texans elàstics ajustadíssims, com si no hi hagués res entre la mirada i els malucs, que remarcaven les seves esplèndides formes femenines. Avui, trenta anys després, potser no resulti cridanera una indumentària com aquella, però és fàcil imaginar com d'escandalosa podia ser aleshores en una contrada camperola com aquesta. Una de les persones que m'ho contava assegurà que la doctora n'era conscient, del seu atractiu. Per això va cridar-li molt l'atenció que en Joan no en fes ni cas. No va poder captar ni una mirada lasciva ni un pensament desvergonyit esbossat furtivament en els ulls del seu pacient. En canvi, el cosí no podia evitar d'examinar llaminerament aquelles corbes femenines tan suggeridores o clavar sense recança la vista a la sina de la doctora.

—Com és possible? Ni una mirada! —va pensar la doctora—. Hauré de visitar-lo cada dia. Al cervell d'aquest home ha passat alguna cosa estranya que no aconsegueixo copsar.

—Tunafanya nini hapa? Sielewi!³ —va dir en Joan murmurant quan ja havien entrat a casa seva— Sijui hawa wawili wanasemaje nini!⁴

—Dieu alguna cosa, Joan? —exclamà sorpresa, la doctora.

1. On soc?

2. Per què... m'ho heu canviat... tot?

La va mirar com si volgués esbrinar el significat de la pregunta que la doctora li adreçava. La jove va percebre l'esguard inquiet i inquisitiu de qui no entén res, ni què diuen ni què succeeix. No obstant això, notà que en Joan sentia aquell entorn com a propi.

El cosí va fer alguns viatges de la casa al cotxe on havia deixat les bosses amb queviures per omplir la nevera i el rebost. Dubtava de si, malgrat la provisió, el seu familiar seria capaç d'alimentar-se sol.

Mentrestant, la doctora i el pacient havien tornat a sortir al porxo. En veure la lluna creixent sortir enorme i ataronjada per llevat va obrir anormalment els ulls, alhora que aixecava les celles, amb expressió de sorpresa, potser d'espant. Semblava que hagués vist un encanteri i no un fenomen natural sovintejat.

—Pia wamebadilisha mwezi wangu!⁵

Passaren el dies, potser dues setmanes. Tot continuava igual. La doctora Servent seguia visitant el seu curiós pacient cada capvespre. L'auscultava, mirava el fons dels ulls, li prenia el pols..., tot allò que els metges fan amb massa reiteració quan desconeixen la malaltia que patim. En Joan portava vida normal, si ho considerem així a només dormir, menjar i passar la resta del dia assegut al porxo en una cadira de bova. Bé, no exactament, perquè feia una excepció. Després de dinar mai feia la migdiada, solia agafar el camí que passa per darrere de la petita finca i s'adreçava al bosc que marca el final de la nostra vall per tramuntana. Deambulava durant dues hores, uns dies més, altres menys, entre arbres i mates. Devia patir molt perquè sempre tornava amb el rostre alterat, la mirada perduda, les faccions crispades, les passes cansades. Qui el veia pensava que havia encongit de talla de tan capcot, pensarós i trist com caminava.

Una d'aquelles tardes, durant la visita de la doctora i el cosí, després del reconeixement mèdic, seien tots tres al porxo contemplant l'horitzó de pujols, boscos i camps llaurats de terra roja. Havia estat un dia clar, serè i calorós. Resultava plaent gaudir finalment de la fresca brisa marina que en aquella hora arribava als camps de terra endins. Cap d'ells mirava els altres dos. L'esguard de cadascú es passejava lliurement, sense pressa, per aquell paisatge de terres de conreu tacades en aparent desordre pel verd dels ametllers, figueres, garrofers i el gris fosc de les oliveres. La perspectiva s'allunyava fins a l'horitzó boscos. En Joan callava. La doctora i el cosí parlaven de la magnífica visió que se'ls ofería al davant.

—Allà lluny es veuen unes persones amb pals llargs al voltant d'una figuera. Sembla que la vulguin apallissar! —va riure la metgessa.

—Són les terres que treballa n'Evarist Solanes —contestà el cosí—. Som a setembre, temps de collir les figues orioles, les més bones. El que veieu no és altra que tota

la família treballant. Pares, fills, avis... Els pals llargs que dieu són llecadors, unes canyes obertes per un dels extrems, com una mà de quatre dits amb una pedra encallada per tal que no es tanqui, que permeten collir les figues madures, molt delicades, sense fer-les malbé. El vell Solanes, l'Evarist i la seva dona amb les llecadors estan collint les més altes, fins al cim del; les figues baixes, a l'alçada de la mà, les recol·lecta la mare; els fills no els veiem perquè s'han enfilat a l'arbre per abastar les més interiors.

—D'això se'n diu repartiment...

L'Elisabet no pogué acabar el que anava a dir. En Joan havia deixat anar una mena de bram enutjat, com si ja no suportés més aquella situació.

—Uwongo! Kila kitu ni uwongo!⁶

El crit que sortí de la seva boca, sigui per la sorpresa, sigui per la veu trencada que va ferir les oïdes dels presents, esverava. Tots dos giraren el cap sense donar crèdit que aquella veu fos seva. Semblava l'alarit exorador d'algun ésser inhumà amagat en un avenc proper.

Just en el moment del crit passava per davant de la tanca en Maurici, un immigrant provinent de Burundi molt apreciat per la gent del poble.

Mentre feia la recerca dels detalls d'aquesta història l'he pogut conèixer personalment, en Maurici. Ara s'ha fet vell, no treballa més que en feines lleugeres per ajudar els fills, que són els que es guanyen les garrofes per a tota la família. Resulta un home interessantíssim o almenys a mi m'ho sembla. En realitat no es diu així, però el seu autèntic nom és tan llarg i enrevessat que resultava impronunciable per la majoria de vilatans. No se sap com ni per què algú va començar a dir-li Maurici i al cap de poc temps tothom el coneixia per aquest nom. A ell no el molesta, ans al contrari, juraria que és motiu d'orgull per sentir-se integrat en aquest poble. Fort com un roure, de jove sabia treballar la terra amb habilitat, com ningú, i a més tenia una especial mà amb els animals. Aviat serà una rondalla d'aquest poble aquella vegada que va ajudar una egua a parir un poltre només parlant-li a cau d'orella amb la seva xerrameca inintel·ligible. Els pagesos no dubtaven de contractarlo per les feines més feixugues o quan calien més mans per treure l'excés de treball d'una hisenda. Mai li mancà un jornal.

En el moment que en Joan va proferir aquell terrible crit, en Maurici ja portava vuit anys vivint al poble, parlava català amb prou fluïdesa i tot el veïnat l'estimava i el considerava un més entre ells, sobretot per laboriós i bon jan. Sempre reia, mostrant aquella dentadura tan blanca de la gent de pell fosca.

En sentir el crit i les paraules d'en Joan, s'adreçà als tres que seien al porxo.

—Qui ha estat? Qui ha cridat?

—El meu cosí Joan. Disculpeu-lo, encara no s'ha recuperat d'un accident que va patir a la cisterna i desvarieja una mica, si us plau!

3. Què fem aquí? No ho entenc!

4. No sé què diuen aquests dos!

5. També m'han canviat la lluna!

6. Mentida! Tot és mentida!

—No he de disculpar ningú. Fa molts anys que vaig marxar del meu poble i no hi he pogut retornar! Des que soc aquí no havia sentit mai més la llengua de la meva gent. Com és que la coneix?

Mentre la doctora Servent, sorpresa, badava alhora els ulls i la boca, en Maurici va començar a parlar swahili amb en Joan, qui, després de l'astorament inicial, va acceptar el diàleg.⁷

—És de veure com s'entenen de bé aquests dos! —va pensar el cosí, també bocabadat.

—Per això no tinc cap explicació científica —rumiava l'Elisabet—. Com pot ser canviar de llengua per un cop al cap? Per més forta que sigui, la patacada! Ni amb l'ajuda d'uns dies de fred, humitat i fosc al fons d'una cisterna!

—Diu que s'ho està passant molt malament —va traduir en Maurici als altres dos—, que en aquest món on l'heu portat no entén res.

—Però si és el seu! Ell va néixer en aquest poble. Aquesta casa és seva perquè era dels seus pares. Va marxar de molt jovenet per estudiar i exercir d'advocat, però mai va deixar de venir i hi solia passar llargues temporades amb els pares. Tots els seus amics d'infància són d'aquí.

—I com va aprendre la meva llengua?

—Això sí que no ho sé! Jo diria que mai ha estat a la teva terra. Tot va començar quan el trobàrem al fons de la seva cisterna sagnant pel cap.

En Maurici va explicar a l'accidentat que allò era el seu país, la seva casa, la seva gent. I mentre aquest feia amb el cap que no però a la vegada el seu rostre mostrava inseguretat, el burundès va preguntar-li si no sabia parlar català.

—No, diu que només coneix la llengua que parla ara, el swahili, que la casa i les terres sempre li han semblat conegudes, com si les recordés d'algun temps anterior. Deu ser per això que no l'ha sorprès ser el propietari d'aquesta finca, però únicament té memòria clara des que el portàreu a casa vostra —va prosseguir en Maurici dirigint-se al cosí—. Diu que no recorda res de la caiguda a la cisterna ni d'abans. S'ho està passant malament. Res no encaixa en la seva ment. Pot anomenar en swahili les coses i els objectes més genèrics, com casa, arbre, menjar, porta..., però molt sovint necessita destriar les parts del que veu i no sap. No troba la paraula per anomenar-ne cadascuna. M'ha dit que, molts dies surt a passejar pel bosc i només sap destriar arbre, mata i herba.

—A veure si ho entenc bé? —va interrompre la doctora Servent— Esteu dient, corregiu-me si no, que per al Joan el món és un tot sense detalls, imprecís, gairebé continu;

7. Nota del narrador: Desvetllada ara la nova llengua d'en Joan després de l'accident, ja deveu imaginar que entre les llengües que parlo o entenc no hi figura el swahili. Per poder contar millor aquells episodis, he confeït les frases en aquesta llengua africana amb l'ajuda de *Google Traductor* i ja sabeu que les traduccions automàtiques no acaben de ser precises, ara per ara. Si entre els lectors hi ha qui coneix el swahili, espero sàpiga disculpar la meva ignorància.

que no pot entendre el bosc, per exemple, perquè no té les paraules apropiades per destriar els elements que el constitueixen, per distingir les diverses herbes o arbres o matolls; i que les paraules de què disposa serveixen per a un altre bosc, ben diferent. Això voleu dir?

En Maurici, després de fer amb el cap que sí, va restar un moment silenciós, com fent una pausa reflexiva, mentre al seu rostre es dibuixava un lleu sentiment d'enyorament.

—Entenc el seu patiment —va dir, tot tornant al present—. A mi em va passar exactament igual els primers anys de viure aquí. Treballant la terra vaig veure que feu servir uns estris molt diferents dels del meu país. Tot era confusió fins que no vaig aprendre el nom català de cadascuna de les eines. Sovint m'equivocava i no treballava com cal. Després, quan ja havia après el nom de cada eina, de cada planta, de cada arbre, etc., vaig haver d'aprendre qüestions de matís, perquè no copsava el sentit complet d'algunes situacions. Recordo que una vegada, arreglant els arreu del cavall perquè l'amo pogués llaurar, em vaig embolicar i les sivelles no quadraven. L'amo em va dir, condescendent, que ja fas catúfols, Maurici? No vaig saber què em deia. No era a la sènia ni pastava fang, el cavall era per llaurar..., com volia que fes catúfols? Els catúfols són de fusta o fang cuit i no tenen res a veure amb els arreu del cavall. Què diu aquest home? Encara ric avui pel meu desconcert d'aquell dia! Han passat els anys, crec que, amb mancances i encara amb accent estrany, parlo força bé la vostra llengua, però no hi ha dia que no hagi d'encaixar una nova idea, un nou concepte a la meva ment.

Doncs imagineu el desgavell d'aquest home mancat de les paraules que permeten explicar el vostre món.

—No ho entenc! —reaccionà el cosí amb expressió de sorpresa pel llarg discurs del jornal·ler, a qui considera·va curt de gambals, tal com pensa molta gent dels estrangers que no parlen ben bé del tot la llengua del grup— Aquest és el seu món. No en coneix d'altre, llevat de Barcelona.

—És clar que sí! Aquest és el seu món i ho ha estat sempre —intervingué la doctora—. No ha canviat. Quan en Joan va caure a la cisterna no va perdre el seu món, sinó la llengua que li permetia entendre'l. Per això se sent esgarriat, perquè viu mancat de l'eina que li ha de permetre ordenar tot el que hi ha al seu voltant.

—A mi em va passar el mateix quan vaig arribar —corroborà en Maurici—. Veia el país que m'envoltava, veia la gent, veia el camp..., però ho veia tot a l'engròs, sense matisar. És clar que en la meua llengua tinc paraules per anomenar el vostre país, el paisatge, la gent, el camp; però no podia distingir molts detalls perquè no disposava de les paraules. Us posaré un altre exemple que potser resultarà més entenedor. Sabeu que m'agrada molt pescar. Al meu país ho feia molt sovint al llac Tanganyka on els peixos són d'aigua dolça i molt diferents dels de la Mediterrània. Doncs bé, les primeres vegades que en Jaume, el meu amic sel·leter, em va convidar a pescar amb el llagut us asseguro que vaig gaudir-ne de veritat tant pel fet d'anar-hi com per la quantitat de peixos aconseguida. Això no obstant, tornant a casa amb la barxa plena, sentia una insatisfacció profunda perquè només sabia que eren peixos. Ara puc distingir que a la barxa porto serrans, vaques, donzelles, esparralls, sards i, si el dia ha anat bé, algun an·fós; després, a casa, no tinc problemes com abans per saber la millor manera de cuinar-ne cadascun.

—Així, quan es donà el cop a dins de la cisterna —va interrompre la doctora Servent— només el va afectar a la parla? Resulta estrany que no hagués quedat transitòriament mancat de parla. Aquest sol ser un resultat ben freqüent dels traumes cranials. Després, amb l'ajuda d'un logopeda, aquests pacients la recuperen amb facilitat. Dit en altres paraules, quan algú perd la parla

per una forta contusió, no perd la capacitat de parlar i, per això, el logopeda pot treballar en la recuperació. És com els nens en néixer, que ja tenen la capacitat de parlar, però encara n'han d'aprendre. Ara bé, això del canvi de llengua no ho havia sentit mai! Ho explicaré tan aviat com pugui als meus col·legues, però sospito que es riuran de mi.

Van estar parlant del tema unes quantes hores, per al final arribar a l'acord que els tres ensenyarien en Joan a parlar català. I va passar que al cap de dos mesos ja parlava una mica amb ells tres. Tan aviat com va aprendre els noms de les hortalisses i els fruits que cultivava abans de l'accident, va agafar l'aixada i el rasclet per treballar l'hort. I d'aquesta manera va anar succeint amb tot. Cada nou aprenentatge de paraules significava una nova activitat. Anar a caçar bolets amb el cosí, a pescar amb en Maurici i l'amic sel·leter...

Al cap d'un any ja no es coneixia que hagués patit l'accident. Tornava a enraonar com abans, la qual cosa va cridar l'atenció de la doctora. Com era possible que hagués perdut la llengua, l'hagués substituït per una de tant llunyana, i no hagués perdut l'accent català?

—Pronuncia com tu, com jo o millor! —va exclamar l'Elisabet al cosí— Això ja no ho explicaré als col·legues. Ja van riure prou!

En Joan no va tornar mai més a la ciutat. Algun xerraire bocamoll va dir que l'havien desnonat del despatx i del pis on vivia per manca de pagament de la hipoteca. Ha restat a la casa familiar tots aquests anys, portant un tipus de vida prou solitària i autosuficient. Parla amb els veïns només si pregunten. Té coneguts amb qui ocasionalment comparteix alguna activitat productiva, com ara anar a pescar amb en Maurici. Sense caure en la mala educació, cerca voluntàriament la soledat, el mínim contacte amb la resta del poble i només parla si és imprescindible.

La doctora encara exerceix, tot i caminar decidida cap a la jubilació. Deu rondar els seixanta anys. Ara que l'he coneguda, puc donar testimoni de la seva gran erudició, competència mèdica i tracte exquisit amb els seus pacients. Es va casar amb un jove apotecari que va arribar al poble poc després de l'accident de la cisterna i s'hi va establir. L'agraïment per disposar de farmàcia en aquestes contrades no va impedir que quan començaren a sortir junts, tots els homes joves, fadrins o casats, sentissin el corcò de l'enveja al ventre. Malgrat haver tingut dos fills, l'Elisabet conserva molt de l'atractiu que lluí a dolls, diuen, en aquella època. No fa gaire, juntament amb la doctora i el seu marit vam decidir visitar en Joan. Tot just creuar la porta del tancó, *l'Advocat* es va plantar davant nosaltres amb les cames eixancades, mirant-nos fixament alhora que assenyalava amb el dit la lluna minvant.

—Sí, però la lluna me l'heu canviada! Aquesta és mentidera. Abans, si tenia panxa creixia, ara minva.

FREDERIC BOFILL

Il·lustracions: IMMA BORONAT ■